

ХРАМОВАТА АРХИТЕКТУРА - ЗАЩИТЕНА СРЕДА

Пламен Генов¹

Висше строително училище „Любен Каравелов”, гр. София

АБСТРАКТ

През последните години на територията на Р. България се изградиха, храмове на различни вероизповедания. Част от храмовете са преустроени светски сгради. Съществува и обратната тенденция - преустройство на храмове в обществени, дори жилищни сгради.

Целта е създаване на методика за проектиране на хибридни сгради - религиозно-светски комплекси - независими икономически единици.

Обект на изследването е архитектурата на дисперсните общности, съпоставени с институционализираната архитектура на монолитните общества.

Изследването е във връзка със създаване на защитена жизнена среда за мигранти, напускайки администрираното общество и ситуирайки дисперсна общност на социалната услуга в общността.

Ключови думи: защитена жизнена среда, храмова архитектура, общество и общност, социална услуга в общността.

TEMPLE ARCHITECTURE - PROTECTED ENVIRONMENT

Plamen Genov

„L.Karavelov” civil engineering higher school-Sofia

ABSTRACT

In recent years, temples of different faiths have been built on the territory of the Republic of Bulgaria. Part of the temples were reconstructed secular buildings. There is also the reverse trend-reconstruction of temples in public, even residential buildings.

The aim is to create a methodology for the design of buildings-religious and secular complexes-independent economic units.

The object of the study is the architecture of the dispersed communities, mapped with the institutionalized architecture of monolithic societies.

The study is about creating a protected living environment for migrants, leaving the administered society and situate a dispersed community of social service in the community.

Keywords: protected living environment; temple architecture; society and Community; social service in the community.

1. Увод

За да се обхване сакралното строителство, що се отнася до християнската вяра "разкроена" в няколко вероизповедания: "Източно-православно"; "Източно-католическо" (униатско); "Западно-католическо" (латинско); Евангелизъм (последното „разслоено“ в около 300 общности: петдесятна-, съборна-, методистка-, баптистка-, божия-, църкви, адвентисти, и др.) е необходимо то да се разгледа интерпретирано в един почти „топографски“ аспект. Но и

---

¹Пламен Генов, асистент архитект, ВСУ „Любен Каравелов” - гр.София, e-mail: arch_genov@abv.bg

„дискрептирано“, в скáла с полюси: "канонично" и "неканонично"- което прави възможни сравненията чрез съизмерване в "линеен" контекст посредством "екстра- / интерполация". Скáлата е "площ", ако включим и вероизповедания, в „още едно измерение на вярата“, например, "американското християнство" - също с "архитектурен канон", притежаващо "още един или друг - трети и последен Завет". Скáлата е "обемна", ако включим и някои "мета" - „около, извън“ тези две измерения църкви - армено-грегорианска и етиопска - отхвърлящи двете природи на Спасителя, заради което не са признати от традиционно утвърдените, „спечелилите състезанието за легитимност“ – православие и католицизъм. Някъде в "центъра на тежестта" или в "геометричния център" на обемната "вече" скáла, биха стояли църкви, в които сакралното и светското са в равновесие или поне в социално „поносима“ пропорция. Но, не те са "златната среда" и повод за "позитивна" социология. В случая под "канонични-" и "неканонични-", църкви, а "църква" означава не толкова "сграда", колкото "събрание в името на Спасителя", адхок разбираме материализиране на "сакралното Слово" в сакрални пространства и обеми, "постановени" като "институционализирана" или "деинституционализирана" архитектура. Архитектурата на "църквата-общност", от своя страна наричаме "храм", "катедра", "центрична" или "кръсто-куполна", и оперираме с първоначалното значение на думата "институция" (латински) - "обществено споразумение", "договор", почти „закон“ на общност, "наложен" ни от "святи" старци или "тесни специалисти" - в един по-светски аспект.

2. Изложение

Словото може да е "благовестителско", но може да се "разкрои" и на картини - "рисувано благостие" - икони, срещу, които евангелистите се обявяват. С това "рисувано Слово", оставяйки настрана спора за "светостта" на иконите, православните също могат да претендират за евангелизаторство . В "Обединените евангелски църкви" също се окачват картини насочващи към Словото, например, "житна нива", която ще бъде "ожъната" от Спасителя, а "плевелите" - неповярвалите, ще бъдат хвърлени в потоп - този път от огън, при "второто идване" на Спасителя". Поставят се и тримерни символи - "аквариум с риби", според Словото - "Вървете след Мене и аз ще ви направя ловци на човеци". Но, и православни, и евангелисти пеят, докато католиците понякога извън, или напротив, точно заради полифонията, се въздържат от пеене, и го заменят с инструментални "хваления" (орган). Така Словото, което е Спасителя - "... и Бог беше Словото..." веднъж е "изговорено", втори път - "нарисувано", трети път - "изпято", а четвърти - "изсвилено". То обаче организира общността от вярващи, а не църковно-сакралната архитектура - според евангелистите обратно, на това, което биха твърдели католици и православни, сочещи църковната архитектура, поне като "подпомагаща" Словото, при условие, че са наясно, че Словото е самият Спасител, който не се нуждае от каквото и да е "подпомагане". Спасителят не е "инвалид", за да му бъде църковната архитектура, "протеза". Според "Петдесетниците", чийто църква "започва" от един гараж, никаква архитектура, не е "сакрална" - не трябва да се насочваме към материалното, а към духовното. Човек навсякъде може да слави Спасителя, и затова не му е необходим посредник църквата - архитектурата и, иконите и, статуите и - такава каквато я познаваме в лицето на православие и католицизъм. Затова пък посредник в Словото е пастира-пастор, водител на Христовото стадо всред изкушаващите вещи на света, а архитектурата е "съставна вещь". Затова пък в "Църквата на светите от последните дни", всеки може да е проповедник - тази длъжност не е "институционализирана", и всеки напреднал във вярата става "пастир". Така, две тенденции се обхващат в скáла с два полюса - "неканонична църковна архитектура", и "канон". "Каноничната архитектура" е символична, например, "барабана" под купола, на източно-православния храм има четири отвора, през които се осветява вътрешността ѝ. Светлината е символичното Слово - Спасителя, предадено ни от четиримата "благовестители" (Матей, Марк, Лука, Йоан) - "Съществувахе истинската светлина, която просветлява всеки човек". Четирима "благовестители" - четири отвора "осветяват" вътрешно храмовото пространство за да се превърне то в "сакрално". Но, когато храма е голям, тогава и барабана е по-голям, съответно пространството под купола няма да се освети достатъчно от четирите отвора, затова се оставят шестнадесет - отговарящи на броя на старозаветните "предизвестители". Те също са прозорци към Словото - "Светлина". Осветяват полутъмното пространство на храма и свещите - заменили кървавите жертви на "животните без недостатък", в Стария завет - за да го превърнат в "сакрално". "Истински" свещи не се правят от восък, а от агнешка лой - един от символите-примери на Спасителя за смирение е "Божия агнец". Но, восъчните миришат по приятно - на мед. Пчелата по одеждите на папи и помазани

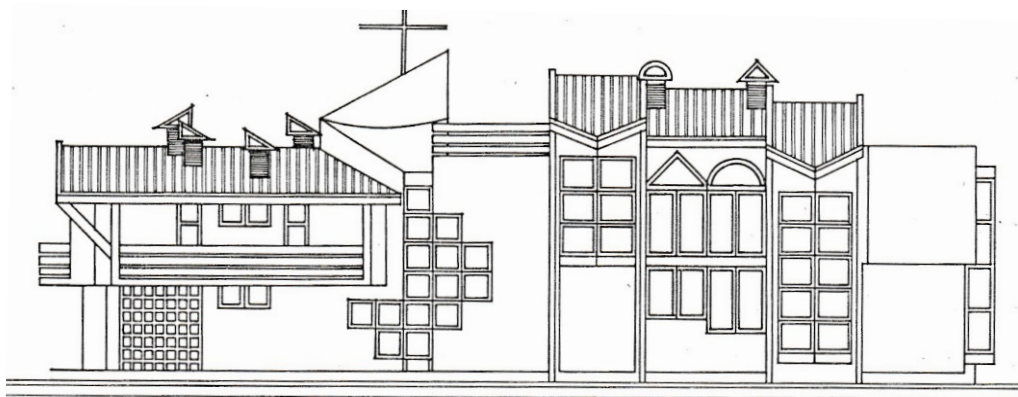
от тях императори, също е "могъщ" символ на християнството, тя "принася" полза - мед, разбираан алегорично и според канона. Но и виното е каноничен символ - не случайно Спасителя е сравняван с лоза, и листата ѝ, и гроздето, са чести изображения по православни олтари. Животни в Стария завет са изгаряли за да може Бог "да помирише приятно за Него благоухание". В християнството за разлика от някои езически религии липсват човешки жертви, тук даже е обратното - сам Спасителя се принася в жертва Сам на Себе си, за да ги изкупи "човеците" от "клеветника" - "διάβολος" на гръцки. Именно затова е толкова важна обредната маса в християнския дом. Щом дори двама седнат на трапеза в името на Спасителя и той е между тях. И тези - повярвалите, "ядат" месото Му - обредния хляб, и "пият" кръвта Му - обредното вино, и това се нарича "причастие". "Масата на предложенията" стои зад "царските врата" в абсидата на православния храм - канон. В Католическата църква на мястото на "царските врати" е хора или столовете на високопоставени свещенослужители - "католишки" канон. В православния храм хор има на втория етаж, непосредствено над входа - "православен" канон. Източно-православния храм обикновено е с равни по дължина пресичащи се кораби - "гръцкия кръст" е равен, докато латинския е с удължено рамо - отново различни канони. Това се отразява не само в обемно-планировъчното решение на храма, но и в интериорното подреждане на столовете - в кръстокуполния "гръцки" храм те са покрай стената, а в латинската базилика - един зад друг в редици по дължина на дългото "рамо" на кръста. Наричат храма, "едно-, дву-, корабен", защото той се възприема като "кораб", който по време на "второто пришествие" ще прешлува "морето от огън" пренасяйки праведните до "Небесния град", когато Бог с огън ще унищожи света на материалното, дори храмовата архитектура. Капитанът на такъв "спасителен" кораб обикновено е светец, чийто мощи са в храма, затворени в кивот - той ще се възстанови в плът при "второто идване на Спасителя" и ще управлява кораба до "щастливия небесен бряг". Така, ако първото убежище на човек е "градината" ("Рай" - точно това и значи - "градина"), последно му убежище ще е "Божия град". Пътят на човечеството е от "градина до град", като спирките по този дълъг път, на праведните „пилигрими“ са храмове, параклиси, манастири - "крепости", но и "кораби" на вярата. Католическите катедрали обикновено са част от комплекси включващи и "мост" над река, например, "Карловия мост" "окомплектован" със светии, които ще пазят избраните в "последния ден", когато „слънцето ще потъмнее“, „месечината не ще даде светлината си“, „и звездите ще изпаднат от небето“. Мостът - символ на небесната дъга - олицетворяваща договора, че Бог няма да „дави“ втори път човек с „потопна вода“, този път ще е над "река от огън". По него "избраните" ще стигнат до "кораба-катедрала", например, "Свети Вит" в Прага, и после - до "Божия град". От вълн до църквата е "скулптурата на смъртта" - в случая с "Катедралата" в Будапеща на "Чумата". А, ако няма "обла" скулптора на смъртта има "висок" релеф на "Хорото на смъртта". На това "хоро" са се хванали хора от различни съсловия, но "хоровод" е смъртта. Тя се изобразява, защото "мотото" на ранните християни е "Помни смъртта". Смъртта в православния храм също присъства - под кръста почти винаги има череп с кръстосани кости - "Словото е сложило кръст на смъртта - т.е., "новото дърво на живота - кръста" е победило тлението. Всички тези скулптори и картини-символи са "площни" или "тримерни йероглифи", "емотикони", "сигли", на една "сакрална семиотика", която протестантите не признават. Иконите в източно-православния храм, са заменени от скулптори в западно-католическата базилика. Не се приема от православието човек да докосва скулпторите, случайно може да докосне и неподходящо място - гръд, бедро, което да смути моления се. Но и двете църкви претендират за "вселенски" - "Вселенската православна църква в Цариград", но затова пък "καθολικός, οἰκουμενικός" на гръцки точно това значи - "световна". Така, че и католическата е "вселенска църква". Не би трябвало обаче да е "вселенска" българската, руската, гръцката, румънската православни, но "национални" църкви, защото те са "автокефални". На гръцки означава - "решават на своя глава" (κεφάλι - "глава" на гръцки). От тук - патриарха в Цариград е равен на другите патриарси и не изпълнява ролята на "православен папа", докато в католическата църква, папата не е "католически патриарх". Патриархът в Светия синод - "синод" означава "съвет", е пръв сред равни, а по късно "светските съвети", "селсъветите", "съветските съвети", са само бледо копие на тези православни "сакрални съвети", докато накрая те възприемат принципа на „папизма“ и „единоначалието“. Източно-православната църква е национална и защото е "цезаро-папистка", което означава, че светския първенец - цар, президент има предимство пред патриарха, докато в западно-католическата църква е обратното - тя е папо-цезаристка, папата е над светската власт в "глобален" мащаб. Нищо от тези словесни, но материализирани в архитектура обема и

пространства, но и като синтез на изкуствата - символи не приема от Реформацията "родила" протестантизма. И наистина: понякога екзалтацията от силно преувеличеното емоционално "общуване" със Словото, придружено с високи викове, дори кръсъци, конструира поведението на общността, независимо от това дали тя е ситуирана в сграда или около сцена „изградена“ на стадион. Традиционно каноничното мъжко православно пеене, католишкото напяване на дечица, се отразява "симетрично" от централния "православен" купол или "ритмично" се повтаря от кръстополна поредица от "католишки" травеи, докато екзалтираните "евангелски" викове, призоваващи и позоваващи се на Словото, трудно биха "побрали" "мащаба" си в тях. Напротив, всички тези "осветени", архитектурни елементи, биха, били препятствие за Словото - за свободното му достигане до един всеки вярващ. В случая е по-важна "последователността" - "солото" и "едновременността" - акорда, интерпретирани чрез ритъм, метрик, градация - все "неща" близки до архитектурата, възпроизведени с емоционална приповдигнатост - пеене, "подпомогнато" от китара, и „сакрални“ жестове, заменящи „архитектурния език“ с „езика на тялото“. И целия този "ритъм и метрик", "градация и мащаб" на емоцията са "хванати" единствено от функцията, за да бъдат материализирани в: "предверие" - "към спасението"; "библиотечно фоайе" - "конспектирало" Словото; "стълбище" интерпретирано като "стълба към небето" излизаща дори през покрива; "офис", който при евангелистите не се възприема като "капитански мостик", "склад - който не е склад на новия ковчег на Ной". Вместо "потопна вода" или "пречистващ огън" - "басейн" за кръщение, чрез цялостно потапяне. На втория етаж: "пастирско жилище"; "библейски" "домашен театър" с реквизит, "кухненски бокс" за леки закуски; "фитнес"; "спални за гости" - хотелска част; "зала за неделно училище". От католицизма и православието са останали само приобщените "улица-шествие", под несъществуваща базилика - от католиците, а от православните "площада-съсредоточие" под несъществуващ централен купол. При протестантизма всеки може да постигне богатство и веселие в сърцето, докато при католицизма венецианските богати родове са наследствени и точно затова протестантизма според Макс Вебер е създал капитализма, а не венецианските банки ("Протестантската етика и духът на капитализма" - Макс Вебер). Словото е което "облагородява", "изгражда" или "реконструира" "света на духа", докато материалното - изкушава, но пък е свидетелство за избраност, ако е имот, богатство, "обвързани" с благотворителност, и пестеливост - "раздай всичко което имаш и ме следвай", в противен случай е "по лесно е камила да мине през иглено ухо, от колкото богат да влезе в царството небесно". "Духовния свят" е "предверие" към "вечния Божи град", който по "духовен блясък" и "духовна архитектура", надминава всеки земен материален храм - "учениците Му се приближиха да му покажат сградите на храма, а Исус им рече ... няма да остане камък на камък който да се не срине". Защото интерпретирам адхок "красотата - приближава към "клеветника-дьявол", "многого знание е много тъга", а "любовта към жената е верига за сърцето". Стария Завет ни внушава, че "клеветника-дьявол" е "венец на красотата, мъдростта", а "материалното е негов инструмент за изкушение" - "Всички царства на света и тяхната слава ... ще Ти дам, ако ... ми се поклониш". При православни, католици, армено-грегорианци - картинката-символ-визуалната формула, пъзелът от "емотикони", са изображение дори на Словото - идол на който според евангелистите се кланяме, докато при тях организира единствено живото "нематериално Слово", противопоставено на материализираното - изкушаващо. Всички тези сакрализирани картинки и скулптори на Словото, са неприемливи за протестантите, но от друга страна те са намерили "икономически", а не "материален" израз на Словото в смисъл, ако един човек е праведен, то Бог ще му придаде "богатство" - "знак за избраност". Според Макс Вебер (социолог и икономист), "протестантска етика" е създал индустриалното-капиталистическо-свободно пазарно стопанство в очистения му от символика вид - склонно да тачи цифрите на счетоводителя и точната наука. А това се намира и в архитектурата на функционализма, и в постулата на ранния дизайн - "формата следва функцията". Изчистени форми, опростените човешки отношения, легитимност, равенство пред Словото, даряващи чувство за избраност, изключителност, са в основата на съвременното толерантно, постхристиянско общуване, наследено от вековни борби между православни, католици и протестанти. Но и "подпомагането в общността", "деинституционализацията", "самозадоволяващите се общности" извън рамките на държава и община, но съдействащи на свободното общество - благодарение на Бог човек е има свободна воля. Така зад протестантската етика "надничат" "творчество" и "подпомагане" - "любовна" двойца сътворила съвременното общество. Архитектурата на молитвения дом на "петдесетните", не е разказ вграден в камък. Или послание изписано на "латинския" на предна

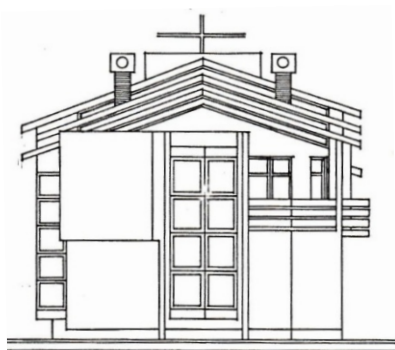
Азия - арабския език. Писмеността по стените на мюсюлманския храм, подчинена на огънатата линия е почти научно изследване на душевността на тази "по-гъвкава раса", но за европейца е само своеобразен орнамент - "овеществена" мелодия, на която се наслаждава, защото не говори арабски. Би бил учуден, ако го проговори, намирайки смущаващи съвпадения с единствената книга, за която 1000 години са му казвали - "една книга - стига" (Библията). Но само толкоз - европейецът е "праволинеен", а "дясната посока" - посоката на силата е "правата му посока". Тази му праволинейност отдавна е разчупила източния "кръг на вечното завръщане" към архетипи, стереотипи, прототипи и той се стреми не към познатото - традицията, а към неизвестното бъдеще. "Традиция и новаторство", "уседналост и приключение", "стил и авангард", "изкуство и занаят", но и "професор и асистент" - все творящи двойци. Ислямската архитектура не допуска изображения, които да изкушават чувството на "западния човек", обременено от "недостиг за красота" - за да ги превърне той в лъжливи богове. "Красотата ще спаси света" - е обобщил Достоевски. Красотата е, "питие на безсмъртието" на "западния човек". Арабската арка дала път на елегантната огъната линия - "резюме" на многохилядно клатушкане на гърба на камила през пясъците, вградено в душа зад мургава-матова кожа, не се разчита от европейца. "Арабски нощи" под "небесния сърп" не обитават древните пластове на паметта му превърнала се почти в инстинктивен "глад" за красота. Но тази красота не е свързана с пластика, а с простота. Тя го насилва да приеме простотата на майчинството (Мария и мъртвия Христос - "Пиета", за да не се отдаде на похотта, която, би го върнала към "естетиката на оцеляването" - "социал-дарвенизма", както това става през 30-те години на 20-ти век в центъра на Европа, издигнал класическата красота над всичко. Пластиката на индийския храм - друг начин да се изрази пластиката на душа зад "синкава кожа" все още обитаваща бойното поле "Курукшетра" - сърцето на страната Бхарата, не го трогват. Зад нея европейца вижда "змийските очи" на бог Наги, "кръвавия език" на богиня Кали "изблизваща" човешкия живот - все "тъмно сини" или "черни" богове (Кришна-превежда се и "черен"). Европейец е чужд както на линейните завъртулки-арабески, така и на индийската свастична-пластична-начупена душевност. Те не предизвикват архетипни послания "дремещи" в подсъзнанието му. Но не свързва и кръглия план на китайския "Небесния храм" с "кръглото" Небе противопоставено на "квадратната" Земя. Две абстрактни форми, родили "10 000-те форми" на човешката душа зад "жълта кожа", "висяща" между "небе и земя" - далеко-източно "обемно" внушение. "Душевната недостатъчност" на западния човек е "недостатъчност за Красота". Тази негова инвалидизация, го е подтикнала да се опре на формите на числото - числата имат форма според Аристотел. Те са "абстрактната валута" остойностяваща физичните форми - нещо до което другите култури не са се "докопали". И все пак тази валута не изразява ирационалните "тежнения" на човешката душа. Западния човек постепенно осъзнава, "войната" между културите (Збигнев Бжежински - "Извън контрол"). Посланието не може да бъде общочовешко, именно защото е свързано с културни отражение в езика. Езикът създаден за разбирателство прави невъзможно разбирателството - парадокс. Парадокс е "западна" дума "изкована" в "Страната на светлината" (Елада). "Светлоносците" (елините) проумели невъзможността за създаване на общочовешки пластичен или друг език, - предикат на мъртво роденото по късно "есперанто", и разделили света на цивилизован, индивидуалистичен Запад и "варварски" - холистичен Изток. "Варварин" - означава " нечленоразделно говорещ", а в по-общ смисъл неразчленяващ света на вещите и душата. Ето защо езикът е препятствие някакво послание да бъде вградено в камък, и метал за вечни времена - разбираемо от всички хора. Защото едни и същи материални форми не поражда едни и същи внушения. Например, ако земята е "майка" в древна Гърция, а небето - оплождащия я с дъжд, "баща", то в Древен Египет - през цялата му история, земята е мъж - Кеб, а небето майка - Нут. Как тогава ще преведем древногръцките митове на египетски. Проблематично е да преведем от български на немски "искам да се любя със смъртта и тя да ми роди деца" - ако сте мъж, смърт от женски род на български, на немски е от мъжки род - der "Tod". В древен Шумер луната е от мъжки род - елегантната и дъга е извивката на рогата на небесния бик. В класически Рим тя е жена - Селена. И тук е невъзможно да се преведе съкровената мъдрост на Гилгамеш, на език чийто наследници са културните западни езици. Родовете в езика, свързани с пол са извор на неразбирателство. Може би затова английския "владее", а не езици "оковали" пола в съществителни, т.е. в предмети от света. Спасението е в "социалния пол", извън биологичния. В Библията жената е "помощник" на човека. "рече Бог - не е добре за човек да е сам, да му сътворим помощник нему подобен". Но днес в позицията на "подпомащ" на жената може да е мъжа. Това е позицията

"професор" - творещ наука, и подпомагащ го "асистент". Днес е важна функцията - не веща, не пола - физическите, телесни характеристики. Важна е функцията, но не в архитектурен смисъл, а като "творяща", нуждаеща се от "подпомагаща". От там и "подпомагане" на творческата индивидуалност "в общността". Но не общността подпомага индивида, нито индивида - общността, а в общността е възможна градивната двойца "творец и подпомагащ го". Общността само изисква "жертви". Двоиците от белетристиката са: "Поаро и Хейстингс", "Холмз и доктор Уотсън", а в миналото "Дон Кихот и Санчо Панса". На времето черни мъже и жени са подпомагали белите си господари, а сега е възможно и обратното. Именно, не смяна на половете, което "индивидуализира" в човешки материал, в белтък - материала на творещата природа или на Бог, а смяна на функцията, така че да се изградят функционални атоми-двоици, със съдържание "подпомагане" и "творчество". Именно на основа "подпомагане-творчество", намираме сходство между евангелски молитвен дом, и защитено жилище. В защитеното жилище има "домашен театър" за социализиращите редици на Морено. В евангелските "домашни църкви" - театър, за библейски "случки". Има и салон за фитнес, както и в защитеното жилище. Но тук не става въпрос за "езическото" мото - "здрав дух в здраво тяло", а за "преодоляване на плътта", чрез умора. Неделното училище за вярващи, съответства на "помощното училище" за потребители. "Офис на пастир" съответства на "офис за домакин". Църквата е отделена от държавата, както и защитеното жилище. В смисъл, че и двете са самостоятелни икономически единици - и двете може да притежават градина, пчелин, които ползва общността. В протестантските църкви се отделят по 10 % от доходите, а в защитеното жилище, дори повече. Някои църкви притежават фабрики; лингвистични институти; къщи за бежанци; печатници, телевизионни канали. Защитените жилища притежават "защитени" : цехове, работилници, ателиета, опитни полета. И двете общности притежават сайтове. Ако в защитените жилища има "ден на отворените врати", то вратите на молитвения евангелски дом са отворени за всички. Пропорциите, определящи архитектурата като "изкуство на пропорциите" също са извор за неразбирателство. Ако в Библията се говори, че "първичен" е мракът, а светлината е "вторично сътворена", в Бразилската митология е обратното - било е безкраен ден, а на хората им омръзнало да работят и тръгнали да търсят нощта за да починат. Измъкват я от "ноктите" на боговете, които се хранили с човешка кръв, нещо различно от "амброзията" на древногръцките богове и "амритата" на индийските. Ако в древна Индия епоха след епоха се сменят циклично, то в древен Египет времето и света имат край, след който нищо няма да има отново (разговора между Нун - Океана и Озирис - Зеления). В древната страна Кеме - Египет няма еквивалент на западните или източни богове - там зад думата "бог" стои физически процес - "прорастване". А за смъртта се пеят химни - "Смърт ти стоиш днес пред мен като небе очистено от облаци ...". Ако в Гърция "реда" следва след "хаос", точно обратното е при майте -там в началото властва абсолютен ред, а скуката на един бог най напред го разделил на трима, и хаосът влязъл в света - нещо което и съвременната наука твърди (2-ри принцип на термодинамиката). Древните Египтяни единствени са се досетили, че символите, дори вещите не са от значения - важни били отношенията зад тях - нещо като "идеите" на Платон. И наистина $5 : 5 = 1$, но и $27 : 27 = 1$ но затова пък 27 нито се дели на 5 нито е самото число 5. Числата - отношенията били съществени, щом се отнасяло до послание, до момента, в който Хипазос от Метапонт "изобретил" ирационалните числа. Те направили повторението проблематично, а с това и точността на науката, защото природния закон е именно "регистрационно повторение". Ако човешкият език регистриран в думи или числа, води до невъзможност при превод на най-съкровената мъдрост в плела в едно чувство-мисъл-геометрия от една култура към друга, то това се отнася и до пластичния архитектурен език - само частен случай на езика "изобщо". Независимост - това ни дава "проектантската етика" свързала "Творец" и "подпомагащ" го. Но независимост и на "форма от съдържание", "материя от движение", дори на "архитектурна функция" от "строителна конструкция" - формата като дреха, "навлечена" на конструкцията, а не следваща от архитектоника. В по общ аспект, тази независимост от чиновници, и администриране е направила пазара на "независимите производители" да издигне човешката цивилизация до равнището на индустриалното общество. А сега независимостта предоставяна от защитеното жилище е основа на ново общество на "децентрализирана икономика", "световна демонстрационна техно- линия"; ликвидиране на "едромашабното градоустройство"; "мега-структурите на институциите; едромашабното "урбо" мислене, лишавачи човека от достойнство и самочувствие - основа за всяко творчество и иновация. Тази независимост се основава на двоицата "творец-подпомагащ", в друг смисъл на "майстор и чирак", но не претворени или

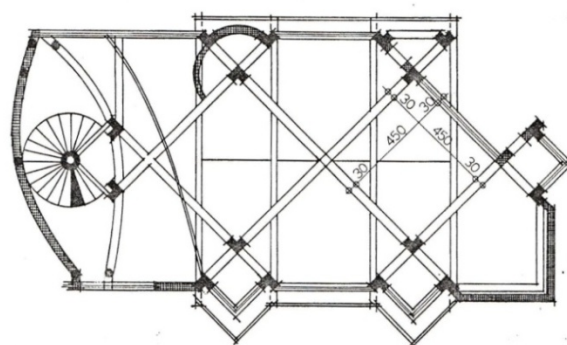
вградени в материал, а облечени в дреха от материал. Защото в древен Египет всичко е разглобяемо дори душата, за разлика от органичността и холистичността на Индия и Китай.

Фиг. 1. Фасада на Евангелска петдесятна църква в Елхово - проект д-р арх. Пламен Генов

Фиг. 2. "Къса" фасада

Фиг. 3. Софит над "Домашен библейски театър"

"Хибридна архитектура", "архитектурата-химера" - "емотикони" на отношението "подпомагач - творец", пресъздават творческата инвенция на "протестантската етика", променила не само общество, но и западна архитектура. Пример, е проекта за евангелска петдесятна църква в град Елхово - фигури 1, 2 и 3. "Подпомагането в общността" в контекста на "сакралното" знание, означава "да подкрепяш различието", а от тук и в по-общ аспект индивидуалността, като еманация на творческото начало, за разлика от общността като еманация на типологичното, занаятчийско, а в професионален смисъл - двоицата "майстор-калфа". Адхок, текста, с който започва Библията - "В начало Бог сътвори небето и земята ... а земята беше пуста и безвидна". може да се интерпретира и така: "В начало Бог сътвори различието ...". Бог сътворява отново "архетип" на различието в старозаветния разказ за Вавилонската кула - множеството езици. Множеството езици - "емотикон" на различието е "узаконено" и в Новия завет - на "петдесятница".

Изводи

Архитектурата на "защитената среда", респективно на "защитено жилище", в миналото - "сакрално" пространство "обитавано" от ирационалното", е "наследник" не толкова на рационални идеи, а на евангелски практики, подкрепени днес от информационни мрежи, сървъри, сателити, палмтопи, таблети, маратонки "Найк", тениски; "Кока-, и Пепси-" кола; хапчето против забременяване, "инвитро" клиници; бързи автомобили - все вещи на дизайна, употребявани, както от "вградени в системата" граждани / поданици, така и от гастърбайтери и религиозни фанатици и терористи. "Виртуалното индивидуално пространствено мислене", подкрепено от "изкуствена реалност" противопоставено на мащабно-индустриалното, защитава от тях. То прави излишни магазините, след като във виртуални складове може да избираме, да плащаме по Интернет, и да доставяме чрез DHL, да учим и работим дистанционно, да участваме в децентрализирана производствена линия с опорни точки : фабрика в Китай; софтуер в Индия; "сглобки" на гръцки кораб, и в международни води за да не плащаме мита и

такси; продажба в Холандия. Това е "сакрайния" път на новите пилигрими към заветния технологичен Бог-бръг. И всичко това като "менидж" от автомобил или от хотел - "защитени", секретар, началник, профсъюз, община. Диктуваме, а диктофона превръща речта ни в писмо, а машинописки-издайнички отпадат като професии. Таблета коригира писмото ни и го превръща в реч, а после го изпраща чрез SMS/MMS на други край на света, а телеграфа и традиционната поща с ангажираните в тях служители "си отиват". "Сърфираме" в креслото си, "защитени" от самолетни катастрофи и потъващи кораби. Платени по Интернет сме "защитени" от "улични" крадци. Присъстваме на заседания във "виртуална зала", с "аватар", защитени от "испанския грип" на присъстващите. Разглеждаме музеите на света, в "три-де" "интерактивно пространство" в стаята си, присъстваме на концерти във Виена, опери в Байройт, катерим алпийски върхове, чрез лаптопа си, "защитени" от земетресения и пропадане в пропасти. Проектираме "изкуствената реалност на интериора" на дома си - защитени, от институционални внушения и улични протести, подкрепящи традиционен морал. Произвеждаме ток в къщата си - с фотосоларни панели - защитени от централизираните доставчици. "Информационното, деинституционализирано общество, услугата в общността" вече е в деня и съня ни. Например, в България, в завода за тухли "Винербергер" няма работници, а роботизирани технологични линии, и няколко компютри. Няма стачки, профсъюзи, работно време, тероризиращи ни началници. Има непрекъснато 24 часово производство, а на изхода - 11 тира с тухли за цял свят. Работодателите са защитени от работниците, богатите - от бедните. А в ООН - в стил Алвин Тофлър, предстои да влязат представители на транснационалните компании, наред с тези на държавите, защото имат по света служители повече от населението на някои от тях. В стил Стамболийски - в националните събрания предстои да влязат наравно с партиите и представители на съсловни организации, а защо не и на съвременните - GSM оператори, и представители на вероизповедания. Предстои електронно правителство; електронен парламент; електронно гласуване. Бъдещето вече е днес, а една от основните му клетки е "защитеното жилище", на което прецедент-прототип е "евангелската идея" за "подпомагане в общност", но общност само от двама, от които единия е "творец", а другия "подпомагащ". Така няма да имаме нужда от "дипломирани мандарини", които да ни поучават, а ще се опираме на "лично преживян опит" и "съпричастност в общността", но не и на "обременяване" община и държава. "Информационната революция", а информацията е и вид слово, направи възможна "защитената жизнена среда" - надеждна, и извън "големите" провалили се идеологии на 20-ти век.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]Генов, П.,(2009), Вътрешно обзавеждане и графичен дизайн, „ГЕА 2000”,София.
- [2]Генов, П.,(2014), Военното строителство, „ГЕА 2000”,София.
- [3]Борисов. Б. Градоустройството като методически инструмент на публичното планиране. София, Сп. „Инженерни науки“ към БАН, книжка 4/2014 г., 33-46 с.